

Miért ír az ember?

Nyilvánvaló, hogy senkinek sem okozott túlságosan nagy meglepetés, hogy John Steinbeck amerikai író kapta az idei irodalmi Nobel-díjat, s ha mégis váratlanul ért valakit Steinbeck kitüntetése, ez csak annak tulajdonítható, hogy a hírneves író bizonyos értelemben már a múlthoz tartozik. Steinbecket már túlhaladták, a most Nobel-díjjal jutalmazott amerikai író az *Egerek és emberek* meg az *Érik a gyümölcs* című regényeivel emelkedett alkotóművészetének csúcspontjaira.

Steinbeck a két háború között szűkebb célkitűzésekért, társadalmi eszményekért harcoló írók közé tartozik, ahhoz a nemzedékhez, amelyek talán legjellegzetesebb, egyszersmind legpatetikusabb képviselője Traven, akitől Steinbeck — saját bevallása szerint — sokat tanult, s akit sokra becsült.

Kétségtelen, hogy a Svéd Tudományos Akadémia bizottsága nem tévedett, amikor Steinbeck személyében a szegények, elnyomottak, kizsákmányoltak humánus íróját jutalmazta meg. A bíráló bizottság talán nem is annyira Steinbeck műveinek kivételes értékét jutalmazta — mint Faulkner, Saint-John Perse, Andrić vagy Eliot esetében —, inkább az igazság gladiátorát tüntette ki. Hangsúlyozva az új Nobel-díjas író kiváló emberi erényeit, idézzük Steinbeck néhány mondatát, a Nobel-díj kiosztása előtt pár nappal adott interjújának részleteit, amelyeket a *Figaro Littéraire* november 3-i száma közölt.

— Miért ír az ember? Azért, mert olyan erő kényszeríti, amely nagyobb, mélyebbre hat minden oknál, ami arra késztené, hogy ne írjon. Olyan kényszer ez, ami féltetést az emberrel mindent, minden más dolgát, teendőjét. A körülmények hozzák ezt magukkal, a pillanat parancsoló szükséglete. Így történt velem, így írtam meg az *Érik a gyümölcsöt* is. Annak idején egy San Francisco-i újságnál dolgoztam. Riportot kellett írnom a Dust Bowl farmerjeiről. Riportot — nem könyvet... Amikor azután szembeálltam magamat ezekkel az emberekkel, nyomorukkal, rettegésükkel, reményeikkel, majd reménytelenségükkel, amikor láttam, hogy a tragédia, amely elől menekülnek, újabb tragédiákat okoz, s rájöttem, hogy mindebben nem a természet, hanem az emberek bűnösek, megfellebbeztem róla, hogy kiküldetésben vagyok, hogy rendelésre írok. Hozzáfogtam az *Érik a gyümölcs* megírásához... Az író szükségesnek érzi, hogy kimondja, amit érez, és ha valami

mélyen megrázza, képtelen uralkodni érzései fölött, különben nem is volna az, ami, nem volna író...

Az Egyesült Államokról így beszél:

— Sokkal több a lázadó szellem ennek az országnak a népében, mint gondolnánk, persze bizonyos fokú megalkuvás műhatatlanul megvan benne, hiszen egy tömegtermelésen alapuló civilizáció minden vívmányát élvezzi. A veszedelem azonban nem a tömegek megalkuvó szellemében van, hanem abban, hogy a megalkuvás szellemében rettegést lehet valakire kényszeríteni. Talán azért zárkoznak egyesek elefántcsont-toronyba, így menekülnek attól a veszélytől, hogy szomszédaik nemtetszését keltik föl, egyszerűen megszöknek hát előlük. Véleményem szerint sokkal egészségesebb szembenézni az emberekkel, és — kockázat ide, kockázat oda — megajándékozni őket bizalmunkkal.

Ha majd az embernek nem kell rettegnie...

Ez év március 15-én egy OAS-csoport, amelyet még Jacques Soustele fő kormányzó alakított 1955-ben, berontott az algériai kultúr munkások ülésére, a jelenlévők közül az udvarra vonszolt három algériát és három franciát, s ott mind a hatukat agyonlőtte. Az áldozatok között volt Mulud Faraun tanár és költő, Camus barátja, franciaországi diák, algériai hazafi, a nyugati kultúra nagy tisztelője. Mulud Faraun neve azóta gyakran jelenik meg a haladó szellemű francia lapokban, írásait nemcsak azért közlik, mert jók, hanem azért is, mert a franciákat büntudat és önvád gyöttri miatta.

Az algériai szabadságharc március 15-i áldozatának emlékét most egy könyv frissíti föl: az Editions du Seuil a közeljövőben kiadja Mulud Faraun naplóját. A *Le Figaro Littéraire* legutóbbi száma néhány részletet is közöl a naplóból. A naplóreszletekből nemcsak az derül ki, hogy Faraun ártatlanul halt meg, hanem az is kitűnik, hogy azok közé az algériai értelmiségiek közé tartozott, akik — erős erkölcsi egyéniségüknél fogva — pártatlanok tudtak maradni a sok üldözés közepette is, amelyeknek — népükkel együtt — ki voltak téve, egyike volt azoknak az embereknek, akik a gyűlölettel telített légkörben is meg tudták őrizni a gondolkodó ember fölényét.

Íme, mit jegyzett föl Mulud Faraun 1957. augusztus 30-án:

„Kezembe került egy propagandafüzet, a meluzi öldöklésről szól. A füzet a külföldi lapok cikkeinek kivonatait tartalmazza. Főhíborodással, elítélőleg írnak a borzalmas büntényről, a példátlan barbárságról, fanatizmusról, bestialitásról, s azokról, akik ezt a vérfürdőt rendezték. De kik rendezték? Igen, kik? A külföldi lapok a francia újságokban megjelent közlemények alapján írnak és... senkinek sincs bátorsága hozzá, hogy beismerje a gáztettet, és ez a felelősségvállalás alóli kibúvás bizonyítja, hogy az ember semmit sem változott, farkas maradt, vérszomjas ordas, pusztít, embereket kínoz, erőszakot alkalmaz, hogy ne kelljen rettegnie, csakhogy ő maga mentse az irháját. Ha majd az embernek egyszer nem kell félnie — újra rátalál igazi természetére. És most a XX. század emberei, úgy érzik, fölszabadulnak a retteges lidércnyomása alól. Élnek már és érzik is, hogy élnek. Nemcsak gondolkoznak. A tettek emberei eloltják az égő üszkőket, eltakarítják a romokat, és életüket is föláldozzák, hogy ezt meg-

tehessék. Az új világ szép lesz, szilárd és megbízható. Mit gondolnak önök, urak, a FLN soraiból, s mint vélekednek önök, a IV. köztársaság urai, az önök vérenek egy csöppje ér-e többet, vagy pedig az, amit naponta ontanak ki Algéria forró talajára?"

A 47-es csoport

Közvetlenül a háború után új folyóiratot indítottak a lerombolt Németország fiataljai. *Der Ruf* (Felhívás) volt a címe. Nem soká élt, már 1947-ben betiltották az amerikaiak, mert a lap nagyon is demokrata módon élt a demokratikus jogokkal. Nyomban ezután fölmerült az az elgondolás, hogy a régi helyett új folyóiratot alapítsanak, címe is volt már: *Der Skorpion*. Amikor azonban a munkatársak első megbeszélésükre gyűltek össze, Hans Werner Richter, a főszerkesztő — a *Legyőzöttek* későbbi írója —, közölte velük, hogy lapalapítási kérvényüket visszautasították. De hogy az összeövetel ne vesszen kárba, a jelenlévők mindannyian fölolvasták írásukat, amelyet a *Der Skorpion* első számában akartak megjelentetni. A felolvasást élénk, termékeny vita követte, ezután úgy határoztak, hogy a csoport tagjai ezután is összejönnek, és — hogy a dolognak némi formai jellege is legyen — nevet is adtak önmaguknak: 47-es csoport. A munkatársak — elsősorban Hans Werner Richter igyekezete révén — betartották fogadalmukat, évente legalább egyszer összejöttek, felolvasták munkáikat, vitatkoztak, elmondották tapasztalataikat, tájékoztatták egymást az új irodalmi jelenségekről és nevekről, s maguk közé fogadtak mindenkit, akit maguk közé tartozónak vélték, aki fölfrissíthette és megfiatalíthatta a csoportot.

Munkájuk szemmel látható és kézzelfogható eredménye az *Almanach der Gruppe 47, 1947—1962*. A Rowohlt Verlag kiadásában jelenik meg a napokban. A könyvről és kiadásának hátteréről Walter Jens, a csoport tagja tájékoztat bennünket a *Die Zeit* legutóbbi számában. A bevezetőben hangsúlyozza a csoport jelentőségét, megállapítja, hogy az irodalmi központtól megfosztott Németországban minden jelentős törekvést, irányzatot maga köré gyűjtött. A csoport fejlődése a háború utáni német irodalom fejlődése.

„Kezdetben politikai, publicisztikai jellege volt, s mögötte a szocialista Európa és a július 20-i Németország állt mint eszménykép — írja Hans Werner Eichter. — Kiderült azonban — gondolkunk csak a lap betiltására —, hogy a jobb világba vetett hit csak utópista álmódoszás volt. A publicisták frókká lettek, mert az ifjú Németországot is, amely a forradalmi célok és a széles európai látóhatár közepette született, irodalmi térre utasították, taszították, vagy — ki tudja — lemondással teli erőtlenségében maga indult el ezen az úton”.

A csoport kezdetben meglehetősen zárkózott volt, és szigorúan tartotta magát elsődleges irányelveihez: leszámolni a múlttal, megtisztulni a letűnt korszak hazugságaitól, igazságra törekedni a kendőző irodalmi eszközök nélkül. 1950 után azonban új emberek csatlakoztak a csoporthoz: Ilse Eichinger, Paul Celan. Ingeborg Bachmann, Heinrich Böll, akik a csoportban is meg az egész német irodalomban új törekvésekkel jelentkeztek. Éppen az ellenkezőjét akarták annak, amit a csoport a kezdeti lendületben kerülni igyekezett, sőt maga is bélyegzett: gondot fordítottak a

formára, a kifejezések gazdagságára, kifinomult voltára. A csoport tudott alkalmazkodni az új áramlatokhoz és igényekhez — éppen ebben rejlik az ereje. Ma már — az említetteken kívül — a csoporthoz tartozik Hans Magnus Enzenberger, Günther Grass, Uwe Johnson, von Cramer, Schnurre, Höllerer, Alfred Andersch, Günther Lenz — mindazok, akik a modern német irodalom reménysegei és erőt adó tartalékai.

Új Kerouac

Jack Kerouac, az amerikai beatnikiek fő-fő képviselője és éppen ezért a kritika igen gyakori célpontja, a jelek szerint a közeljövőben a „hivatalos” irodalom békésebb vizeire evez. Legalábbis erre következtetnek mindazok, akik legújabb könyvét méltatják. *Big Sur* a könyv címe. A *Big Sur* egy kaliforniai tengerparti nyaralóhely neve, s ebből mindjárt azt is megállapíthatjuk, hogy Kerouac új könyve — akárcsak eddigi regényei — tétlen utazgatásról szól, szenzuális naplopásról. Ezt állapítja meg a *Saturday Review* legújabb számában közölt bírálat is, s erre következtethetünk a könyv tartalmából is, melyet a folyóirat röviden ismertet.

A regény hőse — akiben nem nehéz ráismerni az íróra — valahonnan valahova megy, s közben — mint mindig az ilyenfajta beatniki úton — csak a legközelebbi, a legeslegközelebbi célt tűzi maga elé. Ez esetben *Big Sur* a cél, ott is egy magányos kunyhó, ahol a regény hőse szeretőjével együtt meghúzódhat. Rövid idő múltán azonban San Franciscóba teszi át székhelyét a regényhős, de csak azért, hogy barátaival együtt visszatérjen a tengerparti házikóba. Azután ismét San Franciscóba megy, majd — nyugtalansággal és szórakozási vágygal tele — újfent visszatér a parti kunyhóba. Az utazgatások leírása tele van remek párbeszédekkel, szexuális szenzációk és nagy ivászatok rajzaival, mindazzal, ami a beatnikiek életét változtatossá, felelőtlené, édesé, derűssé teszi.

A *Big Sur* abban különbözik Kerouac korábbi könyveitől, hogy a regény hőse másképpen éli át, másképpen reagál az eseményekre. Az élményeket már nem élvezi olyan mértékben, mint korábban, hiszen ő maga sem az már, aki hajdan volt: negyvenéves. Rá kellett jönnie, hogy nem tekintheti többé önmagát a nemi csaták nagy hősenek, rádöbben, hogy szereti édesanyját meg a macskáját, hogy a kóborlás már nem olyan nagy élvezet, és a sok gyaloglás tyúkszemeket tör a lábán, hogy a kényelmes ágy jót tesz a derekának, és legjobb barátja halála fájdalmat okoz neki. Kétségtelenül megöregedett. Védkezik ugyan, ki akar bújni bőréből, de már ragaszkodik az új szerephez is, szeretné, ha felnőne, de ugyanakkor gyermek maradna, és ezeknek a vágyaknak az ellentmondása — állapítja meg a kritikus — kimondottan megható. Az ellentmondás új értéket ad Kerouac prózájának, új síkra lendíti, holott korábban csak egy lelkiállapot egyik rögzítése volt. A *Big Sur* először tekint erre a lelkiállapotról bíráló szemmel, és éppen ez tetszik a kritikának. Vagy talán azért tetszik, mert ez a mindenképpen eredeti tehetség bizonyos mértékben cserbenhagyta csökönys ideálját, amely megközelíthetetlen volt a polgári lélek számára.

Lexikonok, enciklopédiák halálára

Most jelent meg Párizsban a *Que sais-je?* (Mit tudok?) című sorozat ezredik kiadványa. A már könyvtárnyi sorozatot Paul Angoulvent szerkeszti és adja ki.

Az ezredik kötet megjelenése alkalmából az *Express* riportere meginterjúolta a sikeres könyvkiadót, aki kizárólag népszerű tudományos könyveket jelentet meg. Könyveit az egész világon fordítják és olvassák.

— Érthető — magyarázta az újságírónak Paul Angoulvent —, az emberek mindinkább specializálódnak, s ennél fogva mind nagyobb szükségét érzik, hogy gyarapítsák tudásukat. A kizárólag öncélú műveltség, a kulturáltság élvezete rég túlhaladott álláspontra jutott. A jelenkor embere — szakember. Élő lexikonok nincsenek többé, ami pedig az igazi lexikonokat illeti, az ember valóban nem tudja, mit kezdjen a nagy, súlyos, drága, luxuskidadású kötetekkel, annál kevésbé, mert be sem férnek egy kis könyvszekrénybe. Ezenfelül nemzedékünk nem hisz már a dolgok változatlanában, időtálló voltukban, s az utánunk következő generációnak még annyi bizalma sincsen, mint a jelenleginek. És ha jól meggondoljuk, igazat kell nekik adnunk.

A hatalmas enciklopédiák, testes lexikonok helyett, amelyeknek már kialakakja is a változatlan sárga sugár — a *Mit tudok?* sorozat mozgalmas, kis formátumú, olcsó enciklopédiákból áll, amelyeknek egyre megújuló kiadványait szüntelenül ellenőrzi, ki egészíti, bővíti, változtatja a kiadó. Kezdetben sok nehézsége volt Paul Angoulvent-nak, meg kellett törnie a jeget, hogy az emberek a megszokott és rég ismert, hírneves lexikonok helyett az ő kiadványait vásárolják. Nem volt könnyű a szerzőknek megválasztása sem, mert Angoulvent amint — az időszzerű események hatása alatt — kiválasztotta a legmegfelelőbb témát, nyomban ezután ki is adta a munkát a szakembereknek. Rövid határidőt tűzött ki, és pontosan megállapította a könyv terjedelmét, egy sem hosszabb, de rövidebb sem 128 oldalnál. Lassanként egész sereg gyors észjárású és gyors kezű szakíró gyűjtött maga köré, munkatársait leginkább az egyetemek és a minisztériumok szakemberei közül választotta. „Vezérkara” ma már gyorsan, zavartalanul, félreértések nélkül működik. A másik, az elsónél is nagyobb nehézség az előítéletek leküzdése volt. Az ilyenfajta könyvek iránt érdeklődő értelmiségiek ellenszenvvel fogadtak minden népszerűsítést és vulgarizálást, ahogyan azonban a sorozat könyvei egymás után megjelentek, a francia entellektüelek is rájöttek, hogy semmiképpen sem jelent hibát, színvonalstüllyedést, ha egy tárgykört egyszerű szavakkal, világos kifejezésekkel dolgoznak föl. Végül is a könyvsorozat a legszélesebb körökben lett népszerű, eddig tizennyolcmillió példány kelt el belőle Franciaországban. 400 művet pedig több nyelvre is lefordítottak. Egy-egy kiadvány minimális példányszáma 8 000, a könyvek azonban legtöbbször százezer, sőt annál nagyobb példányszámban hagyják el a sajtót.

Igen érdekes megnézni és megállapítani, milyen fajta szakönyveknek van a legnagyobb sikerük. Nehéz dönteni. Egyforma érdeklődésre talált például a lepkek életéről szóló lexikonoszerű kiadvány és a világűr, valamint az úrutazásokat ismertető szakönyv. Mégis vannak best sellerek ebben a sorozatban is, éspedig pszichoanalízis, a marxizmus és az egzisztencializmus tárgyköréből.

— Azok a könyvek a legkelendőbbek, amelyek olyan tárgyat dolgoznak föl, amiről az emberek a gimnáziumban nem tanulhattak — adta meg a dolgok magyarázatát Angoulvent.

Merész futás?

John Wain, a modern angol regényirodalom egyik legnagyobb reménysége, most harmincöt éves. Viszonylag fiatal kora ellenére olyan művet írt, amit az írók rendszerint életük végén szoktak megírni: most adta ki önéletrajzát.

Lassuk, milyen könyv, mit tartalmaz a *Sprightly Running* (Merész futás) című, 265 oldalas életrajz.

A *Times* irodalmi kritikusa szerint gyenge könyv, nemcsak avantgardista túlzásai miatt — ezt a bűnt a *Times* csak nehezen és ritkán tudja megbocsátani —, hanem elsősorban és ellenkezőleg túlságos józansága, konzervativizmusa és kispolgári szelleme miatt.

„A *Sprightly Running*ban John Wain közelebb került a századfordulóhoz, mint a XX. század második feléhez, közelebb áll Galsworthyhoz, Hugh Walpole-hoz, mint a modern Anglia ifjú bős embereihez.”

Az író így gyilatkozik az önéletrajzról:

— Kilencéves koromban meg a következő néhány esztendőben elsősorban kritikus író voltam. Lesújtónak találják ezt a beismerést? Bizonyára sokan a rovásomra írják, de nem azok, akik megértik az irodalom imaginatív természetét.

Wain önéletrajza — folytatja a *Times* kritikusa — teli van konvencionális és sablonos sekélyességekkel. A szokott és szokványos módon támadja a tanítókat és a szülőket („Mikor, ugyan mikor értik majd meg végre a szülők saját gyermekeiket?”), az újságírókat, politikusokat anéikül, hogy állításait példákkal világítaná meg. Eppen úgy általánosít, mint ahogyan az általa támadott újságírók.

A *Times* ezeket a példákat idézi:

„Mindenesetűl bizonyíthatom, hogy az angol gyermekek még a harmincas években is abban a meggyőződésben cseperedtek föl, hogy a pszichoanalitikus gyógymódok csak sötét trefák.”

„A XVII. század nem ismerte a szemgyógyászat technikáját, viszont ez volt az egyetlen évszázad, amelyben Milton megírhatta *Elveszett paradicsomát*.”

A *Times* még jó néhány hasonló megállapítást idéz, és egyáltalán nem rejti véka alá rosszmájú kárörömét. A bírálat Samuel Johnson egy idézetével fejeződik be, amely arra utal, hogy Wain évek múltán alaposan megbánja majd, hogy ilyen fiatalon kiadta emlékiratait.

Vékony vörös vonal

James Jones első regényével (Innen az örökkévalóságig) tett szert hírnévre. Második műve, amelynek témáját a „civil” életből merítette, bukást jelentett. A tapasztalatokon okulva, Jones vissza is tért a katonai élet leírásához, s megírta *A Pisztooly* című rövid háborús regényét. A kritika ezt a könyvet is kedvezően fogadta, új ígéretnek tekintette, és nem is csalódott várakozásában. Jones új regénye, a *The Thin Red Line* (Vékony vörös vonal) újabb siker. A könyv most jelent meg Amerikában, és a

New York Times Book Review kedvező bírálatot közöl róla. A *The Thin Red Line* bizonyos mértékben párja az első Jones-regénynek, a csendes-óceáni csatákról, pontosabban a guadalcanali ütközetről, a nagy áldozatok árán kiharcolt győzelemről szól. A regénynek nincsen hőse, azaz egy egész század a hőse, a Company C for Charlie.

Jones — a katonák hétköznapjainak mesteri leírója — nyomon követi ezt a századot, velük együtt száll partra, velük együtt szerzi meg első tapasztalatait, velük együtt ismeri meg a dzsungel légkörét, a maga bőrén érza a végtelen esők, a sár gyötrelmeit, velük együtt rohamoz a „Táncoló elefánt” ellen — így nevezte el egy amerikai hadnagy azt a dombot, amelyet a japánok megerősítettek. Lehangoló, sötét tehát a katonák sorsa, lemondással törődnek bele, de mégis mindegyikük megőrzi egyéniségét. A század első parancsnoka. Stein kapitány, szenved, amikor látnia kell, hogyan hullanak el emberei céltalanul, haszontalanul. Wesh őrmester, a sorkatonaság szellemének képviselője, belenyugvással fogadja azt a tényt, hogy a háború a „magántulajdon” kérdése, Bell pedig, aki közvetlenül a Pearl Harbour-i támadás előtt mondott le rangjáról, mert talán túlságosan szerette feleségét, a modern hadviselésben a különben is torz szexuális perverziók további eltorzítását látja. A Company C for Charlie — tekintet nélkül az itt röviden elmondott jellembeli különbségekre, amelyeket Jones pompásan fest meg — kifejezetten kollektív tapasztalatot sugároz. Az emberek a maguk érzéseit viszik a csaták borzalmaiba, de mindannyiukon erőt vesz a gyilkolás mámora, ami rettegeést, a gyávaság okozta első letörést követi — s a katonákból veteránok lesznek.

A Vékony vörös vonal így szélesedik a csaták, a háborúk nagy látomásává, és naturalista részletei mellett, amelyek Jonest általában jellemzik, korunk sötét heroizmusának pátozát sugározza.

Irodalmi tanulmány Karl Mayról

A *Die Akzente* című német folyóirat Volker Klotz irodalomtörténész terjedelmes tanulmányát közli. A nemcsak terjedelmes, de terjedelmes írás főleg tárgyával vonja magára a figyelmet. Klotz olyan témát választott, amilyennel ambiciózus tudós nem szívesen foglalkozik. A tanulmány tárgya — Karl May, több nemzedék ifjúságának legkedvesebb írója. Az ifjak írója volt Karl May, a fiataloké, akik azonban, felnőtte érve, bizonyára mosolyogtak hajdani kedves olvasmányaikon. Klotz azonban komoly pedantériával elemzi Karl May munkásságát. Megállapítja, hogy May szórakoztató regényei a térben játszódnak le, szemben az időben történő regényekkel, az úgynevezett nemzedék-regényekkel. Megállapítja azt is, hogy Karl May legjobb művei az egzotikus utleírások, amelyek szerfölött közel állnak a középkori lovagregényekhez, majd hozzát teszi, hogy Karl May hősei nem meghatározott céllal utazgatnak, az útírányt az események, találkozások, fölmerülő akadályok szabják meg. Igen érdekes megállapításokra bukkanunk a tanulmánynak abban a fejezetében is, amely Karl May tájleírásairól szól. Minden May-regény földrajzilag alacsonyan fekvő területen kezdődik, és a kibontakozással együtt emelkedik a cselekmény helyének tengerszint fölötti magassága is, s

a cselekmény is meg a kapaszkodás is a csúcson ér véget, ily módon jelképezve a regény hősének emelkedését a győzelemig. A tájnak egyébként is jelképes értelme van Karl May írásában: a kellemetlen események pusztá, zord tájakon történnek, viszont minden derűs történetes kies vidéken játszódik le.

Klotz részletesen elemzi Karl May regényének hőseit is, alapos jellemrajzot ad Kara ben Nemzről, a keleti történetek hőséről és Old Shatterhandról, a nagy vadnyugat nagy férfijáról. A Karl May-hősöknek pompás testalkatuk van, okosak, becsületesek, függetlenek a polgári társadalomtól. Ugyyszólván csalahatlanok, s ha egyedül, magukban volnának, semmi bajn nem érhetné őket. Az olvasó szerencséjére azonban vannak kísérőik, híveik, akik ügyetlenségükkel és meggondolatlanságukkal előidézik a bonyodalmakat, ezeket azután a hős oldja meg. A mellékszereplőkne kegyébként más feladatuk is van: közepes értelemre valló kérdéseikkel arra készítetik a hőst, hogy elmondja terveit, véleményét, tehát mindazt, amit az olvasónak is tudnia kell. Mert az olvasó csak a külsőségekből meg a párbeszédéből értesülhet a dolgok, az események rugóiról. Karl May regényeinek egyik legfontosabb jellemzője ugyanis az, hogy a szereplők külseje határozza meg jellemüket. A görbe orrú emberek csalafintak és durvák, a hosszú orrúak jóságosak és derűsek, s így, a külső jellemvonások bájos szimbolikájában ütközik össze a fekete a fehérrel, a becsületes a becstelennel, az erkölcs a gonosszal. Karl May — öregségében — azt állította, hogy regényei — kalandos tartalmuk ellenére — etikai alapon állnak. Szerencsére nem egészen így áll a helyzet, a regények — etikai programjuk ellenére — igen olvasmányos kalandregények.

Szettek és püspökök

Két könyv jelent meg Amerikában, két kordokumentum. Az egyiket John Steinbeck írta és *Travels with Charley* a címe, a másik: *James Agee levelei Flye atyához* (*The Letters of James Agee to Father Flye*).

Steinbeck az Egyesült Államokban tett utazásáról számol be. Azért járta be az államokat, hogy lássa, mennyit és hogyan változtak az alatt a húsz év alatt, amíg ő az ország leírásával foglalkozott. Egy lakókocsivá átalakított teherautón, kis francia pudlira — a cimben említett Charley — társaságában utazott.

Mindaz, amit látott és amit megállapított — mondja a könyv bírálója —, nem túlságosan érdekes, nem is meglepő: csökkent a különbség az államok között, a tájszólások eltűnőben vannak, és — noha Steinbeck a legutóbbi elnökválasztás idején járta az országot — egyre csökken az átlagember érdeklődése a közügyek iránt.

— Mit ér egy ember véleménye, ha tudatlan? — mondotta Steinbecknek egy újangliai farmer. — Nagypán azt is tudta, hány fűrtből áll a mindenható szakála, én meg még azt sem tudom, mi történt tegnap, honnan tudnám hát, mi lesz holnap. Még abban sem vagyok biztos, hogy van-e valaki, aki ezt tudja. Nekünk nincs módunk rá, hogy gondolkozzunk a dolgokon.

Ilyen és hasonló beszélgetések — amelyeknek rögzítéséhez Steinbeck mesterien ért — a könyv legnagyobb értékei, az író

következtetései azonban meglehetősen banálisak — állapítja meg a kritika.

Sokkal érdekesebbnek látszik James Agee könyve, noha az írás nem azért született, hogy közvétegyék. A könyv ugyanis kizárólag a szerző (a *The Morning Watch* és a *Let Us Praise Famous Men* írója) leveleit tartalmazza, amelyeket egy Flye nevű lelkészhez, hajdani tanárához és félig-meddig apahelyetteséhez intézett. Az első levél 1925-ben kelt, amikor Agee még csak 16 éves volt. Az utolsó levelet egy nappal a halála előtt, 1955. május 11-én írta Agee.

Azért jelentősek ezek a levelek — állapítja meg a kritika —, mert minden eredetiségük mellett is egy tipikus amerikai problémát fejeznek ki: a belső elhivatottság (Agee esetében az irodalom) és a társadalmi imperativus (ez esetben az újságíró és a filmíró karrierje) küzdelmét. Agee egyik levelében a művészeket szentekre és püspökökre osztja. A szentek alatt nyilvánvalóan azokat érti, akiknek maguknak kell megtalálniuk a megváltást, a püspökök meg olyan emberfajtát képviselnek, akik a fennálló rendszer egyszerű szócsovei. E szerint a terminológia szerint Agee szent, de életének jó részét püspökként volt kénytelen leélni.

— Ennek a szembenállásnak az eredménye homlokegyenest ellenkezik Agee reménységeivel — állapítja meg a kritika. — Befejezett művei közepes értékűek, írói jelentősége azonban egyre növekszik, amióta — halála után — megjelentek befejezetlenül maradt, főredékes alkotásai, közöttük egy újságírói stílusban megírt regény és most a levelek, egy intelligens és ideges, zavart, modern egyéniség vívódásának kifejezői.

Az új 902-esek: a 34-esek

A *Monat* legutóbbi számának oldalait harminc éven aluli írók művei töltik ki. A cikkek, elbeszélések, versek és beszámolók alatt 36 új vagy csaknem új név áll, és az írások kivétel nélkül az időszerűség jegyében születtek, amire a *Monat* egyébként is nagy gondot fordít, méghozzá jelentős sikerrel.

A legszámottevőbb írás a sok közül kétségtelenül Hans-Christian Kirsch *Jahrgang 34* (34-es évfolyam) című cikke. Hans-Christian Kirsch nemrégiben regényt írt *Mit Haut und Haar* (Szőröstül-bőröstül) címmel. Az új német nemzedékről szól a könyv, a cikk is ezt a témát dolgozza föl. Hans-Christian Kirsch első-sorban azt szögezi le ebben a cikkben, hogy az 1934-ben született nemetek között nem képez nagy különbséget társadalmi helyzetük és szerepük, sem egyéni vagy kollektív tapasztalatuk. Egy fiatal munkás és egy egyetemi hallgató könnyűszerrel megértik egymást, ha kiderül, hogy például mind a ketten „bokorugrással” kerültek — átszótktek — a határ innenső oldalára, s mindkettőjüket apák nemzedékének kudarcra gyöttri. Noha Hitler hatalomrajtásának esztendejében jöttek a világra, úgy érzik, hogy ők is részesei ennek a balsikernek, mert pusztá létükkel és jelenlétükkel is igazolták a fasiszta rendszer életjogát, annál is inkább, mivel ők maguk, létük gátolta az apákat, hogy szembeszálljanak a hitlerizmussal. Ezek a fiatalok életük első tíz évét az otthon védelmező légkörben élték le, képzeletük még a bombázásoknak is bizonyos regényes fényt kölcsönzött, 1945-től kezdődően azonban az akkor 11 éves gyerekek szembetalálták magukat az ember-

telenséggel, a durvasággal, a halállal, a rémülettel, az éhséggel. A szülői tekintély és enkölcös világa romokban hevert, és ez a nemzedék minden más generációnál mohóbban kereste a kiutat a zűrzavarból, a demokrácia és az internacionalizmus felé. Viszont pusztán a létért kellett küzdenie, megkeresni a mindennapi betéví falatot, és amikor az ötvenes években bekövetkezett a fordulat, a nyugatnémet „gazdasági csoda”, a 34-es nemzedék sokkal győtrőbb életéhséget érzett, mintsem hogy harcolhatott volna az ellen a politika ellen, amely ezt a jólétet megteremtette: a Kelet és a Nyugat közötti helyzet kiéleződése és a szembenálló felek arconalának mozdulatlaná dermedése ellen.

— Kétségtelen tény — mondja Kirsch —, hogy ez a nemzedék, legalábbis nagy többsége az alkalmazkodás mellett döntött, mert mindenáron sikert akart elérni egy olyan rendszerben, amely mindenkinek sikert ígért. Az alkalmazkodás azonban keserű szájját hagyott maga után.

- Eladtam magamat.
- Drágán adtam el magamat.
- Eladtak.
- Megvásároltak.

Így beszél ennek a nemzedéknek több tagja is — ilyen lemondó, sőt elkeseredett szavakkal jellemzik helyzetüket. Sóváran kaptak az alkalmon, hogy keressenek, és hogy keresetüket arra költseék, amitől kora ifjúságukban meg voltak fosztva. Amikor pedig beteltek vele, még többet akartak keresni, hogy megvásárolhassák a fényűzést, a whiskyt, az autót.

— Amit mások tudnak, mi már régen tudjuk! — így hangzik a 34-es nemzedék kimondottan cinikus jelszava, amelyből hiányzik a legfiatalabb generáció ártatlansága.

Az 1934-es nemzedék még jól emlékszik az éhségre, és bizonyos büntudat érzetével tekint a gazdagon terített asztalra, ezért keserű a szája íze — minden siker ellenére is.

Kirsch azonban úgy véli, hogy a 34-esek, az ő nemzedéke, abban a pillanatban, ha komoly veszély fenyegetné az egyéni szabadságot, össze tudja majd szedni az erejét, és határozottan sikereszál kijátszott és bemocskolt, de még élő eszményeiért.